

АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ ПРОФЕСОРА І. А. ЛИННИЧЕНКА НАПРИКІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Істориків другої половини ХІХ - початку ХХ ст. відрізняла надзвичайна різнобічність наукових зацікавлень. Тому сучасний біоісторіограф має використовувати комплексний підхід до вивчення наукової біографії. Тим більше, що сьогодні науковці знову повертаються до проблеми пошуку ідеальної моделі міждисциплінарної інтеграції. Напевно, найяскравіший досвід такої інтеграції у ХІХ - на початку ХХ ст. надала археологія, що викликала інтерес з боку істориків різних спеціалізацій та напрямків. Не даремно поняття «археологія» часто використовувалось як синонім історичної науки (наприклад, археологічні з'їзди у Російській імперії були фактично з'їздами історик-ними). Історики-позитивісти вбачали в ній джерело об'єктивних наукових фактів, «останнє слово» у суперечках, що викликали архівні пошуки. Тому у науковій діяльності багатьох видатних російських та українських істориків присутній археологічний аспект. Цей аспект далеко не завжди належним чином враховується біоісторіографами. Наприклад, базова для української історіографії київська школа істориків В. Антоновича переважно розглядається як школа документалістів¹. Археологічний доробок членів школи вивчений недостатньо. На нашу думку, він є не менш визначальним для характеристики методологічних, світоглядних, інституційних основ функціонування цієї школи.

У даній статті проаналізовано археологічний доробок (зазначимо, що йдеться про археологію у сучасному значенні) одного з найпомітніших в історіографії другої половини ХІХ - початку ХХ ст. учнів В. Антоновича - Івана Андрійовича Линниченка (1857-1926)². Передусім він відомий як педагог вищої школи (викладав у Московському, Новоросійському та Таврійському університетах), дослідник історії Галицької Русі. У власноручно складених реєстрах своїх праць І. Линниченко виділяв в окрему рубрику публікації з археології, як окрему складову своїх наукових інтересів³. Однак дослідники біографії науковця лише пунктиром відзначили цей факт. Наприклад, одеський історик В. Мирошніченко наголосив, що «археологія була важливим напрямком наукової діяльності І. А. Линниченка»⁴. Автор доводив цю тезу активною участю І. Линниченка в археологічних з'їздах у Російській імперії. Як відомо, ці з'їзди вирішували далеко не тільки археологічні питання. Тому залишилось незрозумілим як само на цих з'їздах втілювались власне археологічні зацікавлення вченого. Побіжно згадано про археологічні студії І. Линниченка і у працях кримського історика А. Непомнящего⁵. Найбільше уваги археологічному доробку І. Линниченка приділив київський археолог І. Черняков у біографії В. Хвойка⁶. Слід відзначити, що ще у 1960-х роках на контакти між І. Линниченком та В. Хвойкою звернув увагу одеський історик А. Бачинський⁷. Щоправда, обидва дослідники не використали листування між науковцями. У монографії І. Чернякова І. Линниченко, природно, залишився у затінку свого колеги, більш заслуженого у галузі археології. Не всі факти співпраці між двома науковцями були висвітлені. Автор не торкався археологічної діяльності І. Линниченка, якщо вона не була пов'язана з біографією В. Хвойки.

Таким чином, археологічні студії І. Линниченка не привертати спеціальної уваги дослідників. У даній статті автор намагався включити археологічні дослідження І. Линниченка у контекст його загального наукового доробку, розкрити основні етапи археологічних досліджень професора та їх специфіку. Використано широкий комплекс архівних (передусім особистий архів І. Линниченка, що зберігається у Державному архіві Одеської області та Державному архіві при Раді міністрів Автономної республіки Крим) та оприлюднених джерел. Використано праці (в тому числі досі невідомі публікації) та

спогади І. Линниченка, відгуки на праці історика, актові матеріали (протоколи засідань та звіти наукових товариств, археологічних з'їздів, звіти Новоросійського університету, формулярні списки про службу), листування (ділове та приватне).

Ми не претендуємо на вичерпання всієї джерельної бази дослідження. В архівах поза межами Росії та України, напевно, зберігаються досі не впроваджені до наукового обігу листи та інші матеріали І. Линниченка пов'язані з його закордонними відрядженнями та загалом науковими зв'язками. Не вдалося відшукати щоденники розкопок та інші подібні матеріали, що могли б докладніше висвітлити дослідницький інструментарій науковця. Напевно, додаткові дані про археологічні студії професора можна відшукати у його численних газетних публікаціях, що розпорошені у різноманітних виданнях Російської імперії та інших держав. Тому поставлена у статті проблема має розроблятися і надалі.

Інтерес до археології виник у І. Линниченка ще у гімназійні роки під впливом захоплення пригодницькими та детективними романами. Вони виховали у нього, за його словами, «прагнення до авантур»⁸. До того ж розвитку наукових зацікавлень І. Линниченка всіляко сприяв його батько, професор київського університету Св. Володимира А. Линниченко. Зокрема, він профінансував поїздки свого сина на перші загально-російські археологічні з'їзди.

У більш наукову форму археологічні інтереси І. Линниченка втілились під час його навчання у Київському університеті Св. Володимира передусім під впливом видатного українського історика професора В. Антоновича. У часи навчання І. Линниченка (друга половина 1870-х) археологія вже посіла значне місце серед наукових інтересів В. Антоновича⁹. Він читав археологічні спецкурси, виступав з відповідними доповідями у товаристві Нестора-літописця¹⁰, засідання якого регулярно відвідував І. Линниченко¹¹. Пізніше останній заперечував свою приналежність до школи В. Антоновича на ґрунті розходжень з суспільно-політичною орієнтацією більшості її членів. Водночас І. Линниченко наголошував на тому, що є учнем В. Антоновича. Вже у 1890 році І. Линниченко надрукував в одній з московських газет ювілейну статтю, справжній панегірик своєму вчителю. Він, зокрема, відзначив цінність археологічних досліджень В. Антоновича¹². Вже після смерті професора І. Линниченко докладніше зупинився на його археологічному доробку у своєму виступі на 14-у археологічному з'їзді у Чернігові (1908).

Колишній учень згадував, що він слухав спецкурс професора з російської археології. Разом з групою студентів, в тому числі І. Линниченком, професор виїжджав на археологічні екскурсії у Трипілля. Промовець надзвичайно високо оцінив археологічні дослідження В. Антоновича, вважаючи їх найякіснішими у його творчому доробку. І. Линниченко особливо підкреслював, що погляди київського археолога відповідали найкращим зразкам тогочасної археологічної науки¹³. З археологією науковця зближувала не тільки постать його вчителя. Наприкінці XIX – на початку XX ст. І. Линниченко жваво цікавився проблемами пам'яткоохоронної діяльності, колекціонування, музеєзнавства, фальшування предметів старовини.

Основні наукові інтереси І. Линниченка у 1880-1890-ті роки були мало пов'язані з археологією. Значно більш актуальним завданням для нього було опрацювання актових та наративних джерел з історії Східної Європи IX-XV ст. Обидві дисертації вченого були побудовані саме на цьому джерельному матеріалі. В умовах низького рівня досягнень у галузі середньовічної археології Східної Європи вчений мало використовував дані археологічних досліджень.

Тому не дивно, що у своїй першій публікації, що торкалася археологічної проблематики, І. Линниченко виступив аж ніяк не в ролі апологета цієї науки. У статті «Русская историческая наука и археологические съезды», що вийшла 15 серпня 1884 року в газеті «Одесский вестник» напередодні 6-го археологічного з'їзду в Одесі, молодий

науковець висловив незадоволення тим, що на з'їздах історичні проблеми є другорядними порівняно з археологічними. «Таке враження, що історія є частиною археології, а не навпаки», – наголошував він. І. Линниченко вважав, що оскільки більшість учасників цього наукового форуму є істориками, археологія повинна посісти на з'їздах далеко не першорядне місце. На нашу думку, значення цієї статті полягає у тому, що у ній підіймалася насправді важлива проблема більш чіткого визначення предмету археології, співвідношення цієї науки з історичною наукою загалом. Думки автора були досить неординарними для доби, коли більшість дослідників сприймала археологію у більш традиційному значенні не лише власне археологічних досліджень, але й синоніму соціально-правової та соціально-економічної історії. Тому не дивно, що І. Линниченко заховався за псевдонім «Иоанн Амартол».

Критичне ставлення до організації роботи археологічних з'їздів збереглося у І. Линниченка і пізніше. У 1900 році на одному з засідань одеського історико-філологічного товариства І. Линниченко зауважував, що хоча головною метою з'їздів є археологічне дослідження якоїсь певної території, однак «немає ізольованих місцевостей. Коріння одного археологічного типу розгалужуються від кожного археологічного центру у всі сторони, переплітаючись і зростаючись коріннями з іншими археологічними типами, а тому дослідник має працювати по цих розгалуженнях, йти уперед систематично, без стрибків, які позбавляють його дороговказної нитки». Науковець висловлював жаль, що з'їзди так і не виробили програми «систематичного вивчення Русі в археологічному відношенні». Він знову закликав до того аби упорядкувати археологічні дослідження і визначитися зі змістом поняття археологія¹⁴.

Вже наприкінці 1880-х років І. Линниченко одним з перших серед учнів В. Антоновича приступив до польових археологічних досліджень. Загалом зацікавлення археологічною проблематикою було поширеним явищем серед учнів В. Антоновича¹⁵. Однак головним «хрещеним батьком» І. Линниченка в археології був все ж таки не В. Антонович, а інший відомий археолог – Д. Самоквасов (за висловом І. Линниченка, його «демон-спокусник»)¹⁶. І. Линниченко згадував, що став займатися археологією несвідомо, а випадково. Спочатку його цікавив більше процес, ніж результат. Він був молодий полубляв різноманітність, відвідувати нові місця, знайомитись з новими людьми¹⁷. І. Линниченко близько зійшовся з Д. Самоквасовим приблизно у 1887 році у Варшаві. Пізніше він згадував, що «з Д. Самоквасовим в мене була довготривала особиста приязнь, хоча приятелем його я себе не можу вважати. У нашій психіці було дуже багато різного тому друзями ми стати не змогли, хоча і провели багато часу разом у Варшаві, Москві, на розкопках»¹⁸. Саме Д. Самоквасов запросив І. Линниченка відвідати розкопки курганів кінця доби бронзи та початку доби заліза, що він проводив у Роменському повіті Полтавської губернії¹⁹. Вибір місцевості не був випадковим, адже тут вже копав В. Антонович. На жаль, усі кургани виявились пограбованими. Серед нечисленних знахідок були спис, золотий медальйон, бронзове дзеркало, залізна рукоятка.

Власний досвід дозволив І. Линниченку виступити з не менш гострою, ніж у 1884 р., статтею, на цей раз присвяченій організації археологічних розкопок. Вперше цієї проблеми він торкнувся у 1888 році. І. Линниченко з розпачем зазначив, що не тільки у давнину, але й зараз є особи, «копачі», що «під виглядом наукових досліджень шукають у курганах лише “обручей и перстней” та вимагають за це слави»²⁰. У брошурі «Современная курганомания» далеко не авторитетний серед видатних археологів І. Линниченко, із запалом маститого археолога, обрушив свій гнів на вчених, що ведуть розкопки без належного професіоналізму²¹. Головним об'єктом критики стала діяльність Д. Яворницького, якого автор, у цілому справедливо, картав за незнання археологічної термінології, анатомії, невмінні вести щоденники розкопок. Порятунок від непрофесіоналів І. Линниченко бачив у більшій централізації в організації розкопок, запровадженні

цензу. Думки даної статті аж ніяк не застаріли і у наші дні, коли чергового разу загострилася проблема «чорної археології». Хоча сам І. Линниченко називав цю статтю «юмористической», вона викликала далеко не лагідну полеміку між ним та Д. Яворницьким.

Своєрідну «перепустку в археологію» І. Линниченко здобув передусім як член двох наукових товариств – Московського археологічного та Одеського товариства історії та старожитностей. На сьогодні археологічний аспект участі вченого у цих товариствах висвітлений недостатньо. Дослідники першого з названих товариств більшу увагу звертають на слов'язнознавчий аспект діяльності І. Линниченка, другого – лише констатують участь вченого у роботі товариства²².

Початок діяльності І. Линниченка у Московському археологічному товаристві та у Московському університеті майже співпали: наприкінці 1888 року він прочитав свою першу лекцію в університеті, а на початку 1890 року став членом-кореспондентом товариства, у січні 1893 року – дійсним членом. Співробітництво з товариством не припинилося і з переїздом І. Линниченка до Одеси у 1896 році. Вчений налагодив приятні відносини з почесною головою товариства, авторитетною у науковому та чиновному світі графинею П. Уваровою, що, звичайно, полегшило його наукові студії²³.

У декількох томах видання товариства «Археологические известия и заметки» він вів розділ «археологічна хроніка», де були зібрані відомості про найбільш помітні археологічні відкриття у Російській імперії та поза її межами. І. Линниченко продемонстрував свій широкий археологічний кругозір²⁴. За дорученням товариства, на початку 1890-х І. Линниченко провів археологічні дослідження у Самарській, Саратовській, Полтавській та Пензенській губерніях²⁵. Окрім цього він здійснював комунікативні доручення товариства. Так, йому було доручено звернутися до одного з аматорів археології у Самарі з проханням зібрати докладні відомості про особливі купи каміння, що були знайдені у Самарській губернії. На засіданнях товариства І. Линниченко прочитав низку доповідей присвячених археологічним розкопкам. Наприклад, у 1892 році він прочитав доповідь «О раскопках на княжей горе Н. Ф. Беляшевского». Під час доповіді відомий колекціонер предметів давнини В. В. Тарновський демонстрував знайдені речі.

Якщо археологічна діяльність І. Линниченка у Московському археологічному товаристві все ж таки поступалася іншим видам його наукової діяльності, то протилежна ситуація склалася в Одеському товаристві історії та старожитностей, членство в якому він набув у 1895 році. Серед низки доповідей тодішнього професора Новоросійського університету особливу увагу привертають ті, що були присвячені його самостійним археологічним розкопкам.

З протоколів засідань Товариства ми дізнаємося, що влітку 1898 року дослідник проводив розкопки у Київській губернії у містечках Трипілля, у Роменському повіті Полтавської губернії та у с. Волховці та Великі Будки. Якщо перша подорож мала лише ознайомчий характер з розкопками В. Хвойки, то інші розкопки були продовженням попередніх розкопок В. Антоновича, Д. Самоквасова, С. Мазараки та самого І. Линниченка. Одеський археолог розпочав з невеликих насипів, розраховуючи приступити до розкопок крупних. Він розкопував курган за способом, що запропонував В. Хвойко: «у насипу робиться хрестоподібна яма, яка поступово звужується одним чи декількома уступами на протилежній по діагоналі кінцях хреста. За такого способу розкопок завжди можна захопити бокові камери, а уступи служать упорами, що підтримують стінки насипу, оберігаючи курган від обвалів». У курганах І. Линниченко знайшов склеп, прикраси, кістяки та горщики. Обставини не дозволили йому продовжити розкопки і він відклав їх до літа 1899 року²⁶.

У якості члена товариства на початку ХХ ст. І. Линниченко здійснив низку важливих для свого наукового зростання відряджень: у квітні 1905 року – на археологічний конгрес в Афінах, у квітні 1906 – на міжнародний конгрес доісторичної антропології та археології у Монако, у січні 1909 – міжнародний археологічний конгрес у Каїрі, у вересні 1912 – міжнародний з'їзд з антропології та доісторичної археології у Женеві та археологічний конгрес у Римі²⁷.

Попри цей жвавий інтерес до археологічної тематики І. Линниченко повернувся до польової археології лише у 1912 році. У перших числах жовтня він отримав повідомлення від члена Товариства Л. Мацеєвича про знахідку кургану на території одеської психіатричної клініки. За поданням І. Линниченка, Товариство звернулося до Одеської міської управи з проханням докопати курган. І. Линниченко, разом з членами Товариства полковником М. Шкадишеком та О. Селенгинським, приступив до подальших досліджень. Після зриття усього насипу вони знайшли скелет у скорченому положенні. Археологічна цінність кургану полягала у тому, що він містив цілу низку поховань одне над іншим, різного типу та часу. Через недостатнє фінансування роботи прийшлося припинити. І. Линниченко просив додаткового асигнування, яке він готовий був збільшити власним коштом. Однак, товариство виявилось фінансово неспроможним і розкопки не відновилися²⁸.

Безумовно, принципово важливу роль у розвитку археологічних студій І. Линниченка у другій половині 1890-х – на початку 1910-х років відіграло його знайомство та подальша дружба з видатним археологом В. Хвойкою. Специфіка цього творчого союзу полягала у тому, що В. Хвойка був вченим-аматором, на відміну від І. Линниченка – патентованого професіонала-історика, що до того ж часто висловлювався проти аматорства у науці. Очевидно, що задля В. Хвойки професор зробив виключення. І, слід зазначити, проявив далекоглядність. Листування між вченими свідчить, що їх відносини пронизувала глибока взаємоповага²⁹. У листах до В. Хвойки І. Линниченко повідомляв про свої розкопки, цікавився розкопками київського археолога.

У 1900 році за поданням І. Линниченка В. Хвойка був обраний у члени Одеського товариства історії та старожитностей. Пізніше В. Хвойко був обраний у почесні члени Одеського бібліографічного товариства, засновником та головою якого був І. Линниченко. Натомість у 1901 році Київське товариство давнини та мистецтв за поданням В. Хвойки одногосно обрало І. Линниченка (разом з Е. Штерном) своїми почесними членами³⁰.

З кінця ХІХ ст. і до смерті В. Хвойки у 1914 році І. Линниченко виконував місію популяризатора його археологічних досягнень, повністю поділяючи його погляди (зокрема, на автохтонність трипільців). Доповіді про результати розкопок В. Хвойки І. Линниченко читав не тільки на засіданнях Московського археологічного товариства та Одеського товариства історії та старожитностей³¹, Археологічних з'їздах, але й в Одеському історико-філологічному товаристві, Імператорській археологічній комісії і імператорському військово-історичному товаристві³². Він підтримав прагнення В. Хвойки заснувати історичний музей у Києві³³. І. Линниченко досить скромно оцінював свою діяльність. Він вважав, що він виконував роль присяжного історіографа та роз'яснювача результатів археологічних досліджень В. Хвойки та С. Мазараки. Однак спілкування між науковцями не було одностороннім. Вони радилися, доповнювали думки один одного. Тому, незважаючи на загально визнаний авторитет В. Хвойки, І. Линниченку також слід віддати належну частку заслуг у знаменитих археологічних відкриттях, що прогрімліли на весь світ наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Спільні доповіді та статті І. Линниченка та В. Хвойки викликали інтерес, зокрема, з боку М. Грушевського. Історик відзначив надзвичайно важливе значення цих відкриттів для вивчення найдавнішої історії Східної Європи. У той же час він справедливо дорікав

вченим у відсутності ґрунтового видання результатів розкопок, уривчастості їх повідомлень³⁴.

Про археологічні студії І. Линниченка яскраво свідчать Археологічні з'їзди, що відбувалися у Російській імперії кожне трьохріччя. Ще в юнацькому віці він відвідав перший з'їзд у Москві. У 1874 році тоді ще гімназист І. Линниченко старанно відвідував засідання археологічного з'їзду у Києві та допомагав деяким археологам у розміщенні археологічних предметів зібраних для виставки. І. Линниченко взяв участь у роботі десяти з п'ятнадцяти археологічних з'їздів, що відбулися у Російській імперії. На більшості з них він проявив себе як спеціаліст з археології у статусі доповідача, диспутанта та організатора (члена підготовчих комітетів, голови секцій). Перша іпостась діяльності І. Линниченко як археолога є менш помітною. І. Линниченко належить лише одна самостійна доповідь на 9 з'їзді у Вільно, де він повідомив про свої розкопки у курганах часів Київської Русі, розташованих біля Глинська Полтавської губернії³⁵. На двох засіданнях він прочитав доповідь В. Хвойки та повідомлення про його розкопки³⁶. Зазначимо, що науковець не просто озвучував тексти, написані В. Хвойкою, а й аргументовано захищав їх тези.

Помітнішим був І. Линниченко у ролі учасника дискусій між археологами. Він взяв участь в обговоренні виступів В. Городцова «Раскопки Донецкого городища», В. Сізова «Гончарное дело в Гнездовских курганах Смоленской губернии», А. Липовського «Можно ли по филологическим соображениям приписывать городища на Поднепровье славянам?» Самоквасова Д. «О Донецком городище и прилегающих к нему могилах» на Харківському з'їзді, В. Сізова «Длинные курганы в Смоленской губернии» на 11-му з'їзді у Києві та Самоквасова Д. «Устройство и содержание курганов в селе Аксютинцы» на 8-му з'їзді у Москві.

Не менш помітною і, напевно, більш важливою, була організаторська іпостась вченого на археологічних з'їздах. Так, у 1892 році Комісія у складі В. Сізова, І. Линниченка та М. Янжула виробила у попередньому комітеті 9-го з'їзду у Вільні програму археологічного дослідження Північно-Західного краю (Прибалтики та Білорусі). І. Линниченко склав археологічну карту Гродненської губернії, місця розташування старовинного племені ятвягів. Решта членів підготували карти Вітебської, Мінської, Могилевської та інших губерній. На картах були позначені місця розташування курганів та могильників. Користуючись даними історико-географічних та археологічних досліджень, комісія виробила приблизний шлях і напрямок розкопок. Було вирішено розпочати розкопки у різних пунктах і вести їх до поєднання один за одним³⁷.

У 1894 році на третьому засіданні попереднього з'їзду для проведення Харкеологічного з'їзду у Ризі І. Линниченко запропонував вести розкопки у Прибалтиці систематично, подвійним шляхом, так щоби одночасно одні були б розпочаті в одному з обраних пунктів, у напрямку з півночі на південь. На засіданні попереднього комітету 15-го археологічного з'їзду він оприлюднив програму вивчення історії Новгород³⁸. Одним з перших І. Линниченко підняв питання про проведення обласних археологічних з'їздів, зокрема, у Криму³⁹. Напевно, на знак цього І. Линниченко був запрошений на початку ХХ ст. на 3 обласний з'їзд археологів у Володимирі⁴⁰.

Звичайно, що І. Линниченко як професор університету не міг не піклуватись про передання своїх знань учням. В університеті він ніколи не читав спеціально археологічних курсів. Однак у листі до В. Хвойки у 1908 році професор згадував, що свої перші лекції з історії він зазвичай присвячував археології. Зокрема, він розповідав про кийські розкопки В. Хвойки. Час від часу він просив знаменитого археолога надіслати йому в Одесу оригінальні знахідки чи фотографії⁴¹. В НУ він мав «дітище», що прямо відповідало його інтересу до археології і сприяло розвитку цього почуття у студентів. Ще у 1900 році І. Линниченко схвалював ідею облаштування в університетах археологіч-

них музеїв⁴². Невдовзі він став завідуючим археологічним музеєм при історико-філологічному факультеті Новоросійського університету⁴³. Цей музей не отримував фінансування від університету і, напевно, тримався на ентузіазмі професора. В архіві І. Линниченка зберігся документ, що свідчить про те, що деякі предмети для музею надсилала імператорська археологічна комісія з Петербургу⁴⁴.

Смерть В. Хвойки, події Першої світової війни призвели до затухання археологічних студій І. Линниченка. Однак 27 вересня 1918 року на сторінках газети «Одесские новости» на тлі тогочасних бурхливих політичних подій досить несподівано виринула стаття І. Линниченка «Кладоискательство и хищнические раскопки». Досвідчений професор у черговий раз замислювався над проблемою збереження старовини. Він твердив про необхідність прийняття за прикладом Італії та Греції закону про заборону вивозу за кордон античних художніх речей, заснування інституту попечителів археології, дозволяти ведення розкопок іноземцями лише у самих виключних випадках і лише за участю та контролю місцевих науковців. Очевидно, що всі ці думки в умовах назриваючого хаосу були звернені у нікуди.

Діяльність І. Линниченка у царині археології не була забута й після його від'їзду з Одеси до Криму у 1919 році. Один з найближчих учнів професора, відомий український історик М. Слабченко у 1920-х роках у листах до свого вчителя з Одеси до Криму згадував про своє бажання продовжити розкопки, що розпочав І. Линниченко. Зокрема, він збирався копати у Лузанівці, де, як колись припускав у розмові з ним професор, була давньогрецька колонія. У 1921 році І. Линниченко за наполяганням М. Слабченка був обраний у новозаснований Археологічний інститут, як один з його натхненників, видатний джерелознавець та археолог. Однак, це обрання так і залишилось символічним, адже професор вже ніколи не повернувся з Криму до Одеси⁴⁵.

Отже, у загальній науковій спадщині І. Линниченка археологія не займає першорядне місце, поступаючись працям з суспільно-політичних питань (публіцистика), медієвістики та художньої літератури. Водночас, археологія стабільно входила до кола наукових інтересів історика протягом досить значного періоду: кінця 1880-1910-х років. В одеський період життя І. Линниченка вона майже витіснила його медієвістичні інтереси.

Серед істориків немає єдності щодо питання про приналежність історика до школи В. Антоновича. Гадаємо, що наведений матеріал засвідчує спільне методологічне та тематичне спрямування археологічних досліджень І. Линниченка та інших учнів В. Антоновича. Тому в історико-археологічному контексті І. Линниченко може бути зарахований до членів цієї школи. Це не дивно, адже археологія порівняно з дослідженням суспільно-політичної історії містила менше приводів до концептуальних розходжень.

Археологічні розкопки І. Линниченка не вплинули кардинально на розвиток археологічної науки. На перешкоді стала їх незавершеність, уривчастість. Більш цінними були його роздуми щодо організаційних та методологічних проблем розвитку археології, що актуально звучать і сьогодні. Науковий ентузіазм професора, організаторські здібності, постійна увага до теоретичного аспекту археології були важливою складовою наукового руху у Російській імперії, зокрема, в Одесі наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

ПРИМІТКИ:

1. *Михальченко С. И.* Киевская школа в российской историографии (В. Б. Антонович, М. В. Довнар-Запольский и их ученики). – М.-Брянск, 1997; *Киян О.* Ідейно-політичні та методологічні позиції київської історичної школи Володимира Антоновича // *УІЖ*. – 2006. – № 2.

2. Див. про нього: *Толочко О. О.* Дві не зовсім академічні дискусії: І. А. Линниченко, Д. І. Багалій, М. С. Грушевський // *Український археографічний щорічник: Нова серія*. –

Вип. 2. – К., 1993; Музичко О. Є. Педагогічна діяльність професора І. Линниченка в Одесі наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.: етапи, особливості, значення // Південний Захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах. – 2007. – Вип. 4; його ж. Польща та поляки у науковому та суспільно-політичному дискурсі професора Одеського Новоросійського університету І. А. Линниченка // Поляки на Півдні України та в Криму. – Одеса-Ополе-Вроцлав, 2007.

3. Словарь членов Общества любителей Российской словесности при Императорском Московском университете. – М., 1911. – С. 167-169; Императорское Московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864-1914). – Т. II. – М., 1915. – С. 203-204.

4. Мирошниченко В. О. І. А. Линниченко // Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник. – Т. 3. – Одеса, 2005. – С. 232.

5. І. А. Линниченко: неизвестные страницы биографии известного историка // Непомнящий А. А. Подвижники крымоведения. – Симферополь, 2006; Непомнящий А. А. І. А. Линниченко и Крым: От первого путешествия до профессора Крымского пединститута // Пилигримы Крыма – Осень '99: Путешествия по Крыму, путешественники о Крыме. IV Крымская международная научно-практическая конференция: Материалы: В 2-х т. – Т. 1. – Симферополь, 2000; его же. Крымоведение в творчестве І. А. Линниченко // Культура народов Причерноморья. – Т. 1. – № 50. – Симферополь, 2004.

6. Черняков І. Вікентій Хвойка (1850-1914). – К., 2006. – С. 88, 119 та ін.

7. Бачинский А. Д. В. В. Хвойка (1850-1914). Материалы к биографии // ЗОАО. – 1960. – Т. 1 (34). – С. 361-364.

8. ДААРК. – Ф. 538. – Оп. 1. – Спр. 59. – Арк. 1.

9. Ульяновський В. Син України (Володимир Антонович: громадянин, вчений, людина) // Антонович В. Б. Моя сповідь. – К., 1995. – С. 65-69.

10. Антонович В. О находках и раскопках в Киевской губернии в 1875-1876 годах // Университетские известия. – 1876. – № 12. – С. 23.

11. Линниченко І. А. А. Котляревский // Линниченко І. Речи и поминки. – Одесса, 1914. – С. 181.

12. Линниченко І. В. Антонович // Газета А. Гатцука (Москва). – 1890. – № 15. – 22 апреля. – С. 269-270.

13. Линниченко І. В. Б. Антонович // Речи и поминки. – Одесса, 1914. – С. 255, 267, 269. То саме: Линниченко І. В. Б. Антонович // Труды XIV Археологического съезда в Чернигове. – Т. III. – М., 1911.

14. Линниченко І. Археология на XI археологическом съезде // Летопись ИФО. – 1900. – Т. 8. – С. 163-178.

15. Ляскоронский В. Г. Городища, курганы и длинные (змеевые) валы по течению рр. Псла и Ворсклы // Труды XIII археологического съезда в Екатеринославе. – Т. 1. – М., 1907. – С. 158-211; Багалеї Д. Раскопка курганов в Волковском и Богодуховском уездах Харьковской губернии летом 1903 года // Там же. – С. 369-379.

16. Про Д. Самоквасова див.: Щавелев С. П. Историк русской земли: Жизнь и труды Д. Я. Самоквасова. – Курск, 1998.

17. ДААРК. – Ф. 538. – Оп. 1. – Спр. 59. – Арк. 1; 3.

18. ДААРК. – Ф. 538. – Оп. 1. – Спр. 61. – Арк. 17.

19. Линниченко І. Археологические раскопки в Полтавской губернии // Газета Гатцука. – 1889. – 29 декабря; Протоколы заседаний // Труды 8-го археологического съезда в Москве (1890). – Т. 4. – М., 1897. – С. 155.

20. Линниченко І. Заметки о старых и новых копачах // КС. – 1888. – Т. 23. – № 10. – С. 149-150.

21. Линниченко И. Современная курганомания. – М., 1889.
22. Лаптева Л. П. Славянская комиссия Московского археологического общества // Вестник МГУ. – Сер. 8. История. – 1979. – № 6. – С. 58-60, 63; 150 лет Одесскому обществу истории и древностей (1839-1989). – Одесса, 1989. – С. 4, 13.
23. ДАОО. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 441-442 (Листи П. Уварової до Линниченка (1891-1917); Линниченко И. П. Уварова. – Одесса, 1910.
24. Археологические известия и заметки Императорского Московского археологического общества. – Т. III. – М., 1895. – С. 13-19, 65-69, 126-132, 151-159, 223-227, 270-273, 275-278, 329-336, 366-378, 418-425; Там же. – Т. IV. – М., 1896. – С. 10-19; 52-79 (авторство встановлено за виданням: Императорское Московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864-1914). – Т. II. – М., 1915. – С. 203-204).
25. Протоколы // Древности. Труды Московского археологического общества. – Т. 16. – М., 1900. – С. 5, 202; ДАОО. – Спр. 229. – Оп. 1. – Арк. 2.
26. Линниченко И. Археологические исследования летом 1898 года // ЗООИД. – 1900. – Т. 22. – Протоколы. – С. 10-16. Див. також: ДАОО. – Ф. 93. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 51-53.
27. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1424. – Арк. 17-33.
28. ЗООИД. – 1913. – Т. 31. – Протоколы. – С. 80-83; Линниченко И. Находки на Слободке-Романовке // Одесские новости. – 1912. – 29 октября.
29. ДАОО. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 450. – Арк. 7-8 (Листи В. Хвойки від 1901, 1902, 1912 років); Спр. 451. (Листи В. Хвойки від 1901-1908 років); Науковий архів інституту археології НАНУ. – Ф. 2. – Спр. 203-233, 234, 235 (Листи І. Линниченка до В. Хвойки від 1898-1913 років).
30. ДАОО. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 229. – Арк. 20 (Лист від В. Хвойко).
31. Линниченко И. Разрешение вопроса о загадочном знаке на монете св. Владимира // Древности. – 1909. – Т. 22. – С. 190-191 (1908); *его же*. О раскопках В. Хвойко в Киевской губернии и С. А. Мазараки в Полтавской губернии летом 1897 года // Там же. – 1901. – Т. 18. – [доповідь 1898 року]. – С. 131; *его же*. Находка орнаментированных костей мамонта // ЗООИД. – 1901. – Т. 23. – С. 203-206; *его же*. Раскопки Хвойки // Там же. – С. 68-77; Линниченко И., Хвойко В. Сосуды со знаками: из находок на площадке Трипольской культуры // Там же. – 1901. – Т. 23. – С. 199-202.
32. ДАОО. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 602. – Арк. 23-24.
33. Линниченко И. Исторический путь и городские музеи // Новое время. – 1911. – 4-6 мая.
34. Записки НТШ. – 1902. – Т. 45. – Кн. 1. Бібліографія. – С. 1-2.
35. Линниченко И. О городе Глинске и его древностях // Труды IX археологического съезда в Вильно. – С. 119.
36. Городища Среднего Поднепровья, их значение, древность и национальность (доклад Хвойка, прочитанный Линниченко на XII Археологическом съезде) // Известия XII арх. съезда в Харькове 15-27 августа 1902 года. – Харьков, 1902. – С. 33-34; Линниченко И. О раскопках В. Хвойко в Киеве у Десятинной церкви // Труды XIV археологического съезда в Чернигове. – Т. III. – М., 1911. – С. 68 (Протоколы).
37. Протокол 7-го экстренного заседания виленского отделения предварительного комитета по устройству 9-го археологического съезда в городе Вильне в 1893 году, проходившего 12 марта 1892 года в читальном зале виленской публичной библиотеки. – Б/м., б/г. – С. 1-5.
38. Археологические известия и заметки Императорского Московского археологического общества. – Т. II. – М., 1894. – С. 140; Труды Московского предварительного комитета по устройству 15 археологического съезда. – 1911. – Т. 2.
39. Непомнящий А. Арсений Маркевич. – Симферополь, 2005. – С. 70.

40. ДАОО. - Ф. 153. - Спр. 229. - Оп. 1. - Арк. 23.
41. Науковий архів інституту археології НАН України. - Ф. 2. - Спр. 220; 222.
42. *Линниченко И.* Археология на XI археологическом съезде // *Летопись ИФО.* - 1900. - Т. 8. - С. 167.
43. Отчет о состоянии и деятельности Новороссийского университета за 1910. - Одесса, 1911. - С. 69-70; Отчет... за 1912. - Одесса, 1913. - С. 66.
44. ДАОО. - Ф. 153. - Оп. 1. - Спр. 229. - Арк. 16.
45. Державний архів при Раді міністрів АРК. - Ф. 538. - Оп. 1. - Спр. 82. - Арк. 15, 43-44. Див. також: *Музичко О.* Листи Михайла Слабченка до Івана Линниченка // *Київська старовина.* - 2007. - № 2 (березень-квітень). - С. 130-146.